

Klientelizm w sprawowaniu władzy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jacek Tarkowski, *Patroni i klienci*, Warszawa 1992, s. 53.
- Źródło: Jacek Tarkowski, *Patroni i klienci*, Warszawa 1992, s. 15–18.
- Źródło: Krzysztof Nowakowski, *Klientelizm jako forma korupcji*, „Rocznik Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, t. 1, s. 213.

- Źródło: Transparency International, *Corruption Perception Index 2019*, 2020 r., dostępny w internecie: [transparency.org](https://www.transparency.org) [dostęp 14.09.2020 r.].
- Źródło: Martin Clark, *Współczesne Włochy 1871–2006*, tłum. Tomasz Wituch, Warszawa 2009, s. 514–515.

Klientelizm w sprawowaniu władzy

Źródło: domena publiczna.

Sprawowanie władzy wiąże się z rozdziałem stanowisk w aparacie państwowym oraz dystrybucją rozmaitych korzyści – dotacji, inwestycji, zwolnień podatkowych czy miejsc pracy. Według deklaracji rządzących kryteria, jakie brane są pod uwagę przy takich działaniach, uwzględniają zawsze interes publiczny. W praktyce jednak lukratywne zasoby państwa często trafiają w ręce osób pozostających w prywatnych relacjach z ministrami, parlamentarzystami, radnymi czy liderami partii politycznych. Niekiedy stoi za tym rozbudowany system rządzenia, nazywany klientelizmem.

Twoje cele

- Zdefiniujesz pojęcie klientelizmu.
- Scharakteryzujesz historyczne uwarunkowania tego zjawiska.
- Przeanalizujesz zagrożenia, jakie klientelizm stwarza dla rządów prawa.

Przeczytaj

Czym jest klientelizm?

Klientelizm to utrzymująca się przez długi czas relacja między osobami o nierównym statusie, polegająca na wzajemnej wymianie korzyści. Jej stronami są **patron**, który zajmuje pozycję uprzywilejowaną, oraz zależny od niego **klient**, znajdujący się niżej niż on w społecznej hierarchii. Nie jest więc to relacja partnerska, ale asymetryczna, aczkolwiek obie strony czerpią z niej określone korzyści. Patron może udzielać klientowi wsparcia materialnego, dawać zatrudnienie lub dostęp do lukratywnych stanowisk czy reprezentować przed organami władzy. W zamian za to klient okazuje patronowi szacunek oraz świadczy mu usługi, jakich ten od niego żąda.

Relacja tego rodzaju zawsze ma charakter **osobisty**, a obie strony często traktują ją w kategoriach moralnego zobowiązania. Patron – jeśli jest osobą wpływową i dysponującą odpowiednimi zasobami – może mieć wielu klientów. Zdarzają się także sytuacje, gdy klient podlega więcej niż jednemu patronowi.

Skąd się wziął?

Relacje typu klientelistycznego dominowały w większości społeczeństw przez tysiące lat. Towarzyszyły im nierówności, hierarchie, stosunki poddaństwa. W starożytnym Rzymie były one podstawą ładu społecznego i odgrywały kluczową rolę w utrzymywaniu struktur władzy. Stamtąd biorą się określenia, które te relacje charakteryzują. Rzymski *patronus* pozostawał w stosunkach nadrzędności wobec wielu *cliens*, tworzących w ten sposób klientelę. Takie relacje przybierały tam niekiedy formę konstrukcji wielopiętrowych – osoba będąca patronem wobec swoich klientów mogła jednocześnie być klientem kogoś potężniejszego od siebie.

Podobnie wyglądała sytuacja w Europie średniowiecznej. **System feudalny** wiązał się z hierarchicznymi relacjami osobistymi – między seniorami a wasalami. Wasal składał hołd seniorowi, był zobowiązany mu służyć oraz okazywać wierność i szacunek. Z kolei senior opiekował się swoimi wasalami i nadawał im lenna. Podobne relacje występowały między magnatami a uzależnionymi od nich biednymi szlachcicami w I Rzeczypospolitej – ci ostatni tworzyli tzw. **klientelę magnacką**.

Właściciel ziemski – feudał – daje wskazówki chłopom podczas żniw. Miniatura ze średniowiecznego *Psalterza królowej Marii*.

Źródło: domena publiczna.

Również pierwsze partie polityczne (oraz poprzedzające je koterie polityczne) działały na zasadach klientelistycznych. Były organizacjami notabli, którzy walczyli o wpływ i stanowiska w administracji państwowej. Każdy z nich dysponował w swoim okręgu wyborczym klientelą popleczników, z którymi pozostawał w osobistych relacjach.

Zastanów się, czy potrafisz podać przykład partii notabli działającej przed XIX wiekiem?

Industrializacja pociągnęła za sobą – w XIX i XX wieku – gruntowne zmiany społeczne, które stały się olbrzymim wyzwaniem dla dotychczasowych powiązań klientelistycznych. Powstało społeczeństwo masowe, coraz liczniejsi robotnicy zaczęli zrzeszać się w związkach zawodowych, a partie polityczne stawały się organizacjami o nigdy wcześniej niespotykanej liczebności. Procesy te radykalnie zmieniły sposób uprawiania polityki. Kluczową rolę w walce o władzę zaczęły odgrywać **wspólne interesy wielkich grup społecznych** oraz **polityczne ideologie**.

Chłopcy pracujący w amerykańskiej fabryce szkła, 1908 r. Zastanów się, jak zmieniły się prawa pracowników na przestrzeni ostatnich 100 lat i w jaki sposób osiągnięto te zmiany.

Źródło: domena publiczna.

W demokratyzujących się państwach rywalizacja polityczna coraz bardziej przybierała postać sporu o abstrakcyjne idee, nie zaś o partykularne dobra konkretnych osób. Partie prezentowały programy polityczne adresowane do całego społeczeństwa lub przynajmniej dużej jego części, a relacje między nimi a ich wyborcami nie miały już charakteru personalnego. Wyborca, oddając głos na określonego kandydata, nie oczekiwał już osobistej korzyści, ale realizacji określonej platformy programowej.

Przypomnij sobie, czym jest ideologia.

W takich okolicznościach **stosunki klientelistyczne zaczęły tracić społeczną prawomocność**. Od osób zajmujących stanowiska w administracji oczekiwano odtąd bezstronności i kierowania się interesem publicznym. Praktyka wymiany personalnych korzyści między pełniącym funkcję państwową patronem a jego klientami stała się **korupcją** – działalnością potępianą na gruncie etyki, a także zabronioną przez prawo.

Oprac. na podst. Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2019*, transparency.org. Wskaźnik CPI obrazuje percepcję korupcji w danym kraju przez ludzi biznesu i analityków z całego świata, w tym ekspertów zamieszkałych w ocenianym kraju. Każdy kraj oceniany jest w skali od 100 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja). Jak wygląda Polska na tle sąsiadów i innych krajów UE?

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Rozwój instytucji nowoczesnego państwa zniszczył wiele tradycyjnych stosunków klientelistycznych. Dotyczy to w szczególności najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajów Europy (Szwecja, Norwegia, Dania, Niderlandy, Niemcy) – państwa te oceniane są jako najmniej skorumpowane i najbardziej oparte na bezosobowych regułach praworządności. Z drugiej strony, w wielu krajach klientelizm przetrwał, a nawet **wszedł w symbiozę z nowoczesnymi instytucjami** – takimi jak partie polityczne, ministerstwa, urzędy czy sądy. Relacje osobowe typu patron – klient do dziś mają tam niekiedy większe znaczenie niż zasady obowiązującego prawa. Przybrały jednak charakter nieformalny.

Wyjaśnij, dlaczego takie relacje stały się nieformalne.

Dlaczego klientelizm jest szkodliwy?

Klientelizm uznawany jest niemal powszechnie za **zjawisko szkodliwe**. Utrwała on społeczne nierówności, stawiając pewną kategorię ludzi – patronów – w pozycji uprzywilejowanej. W pewnych sytuacjach może prowadzić wręcz do **oligarchizacji** – czyli zdominowania państwa przez stosunkowo niewielką grupę bardzo wpływowych osób, zdolnych do kształtowania polityki niezależnie od woli wyborców.

Stosunki klientelistyczne nieraz były ważnym elementem utrzymującego się przez długi czas w różnych krajach **systemu partii dominującej** (np. japońskiej Partii Liberalno-Demokratycznej czy meksykańskiej Partii Rewolucyjno-Instytucjonalnej). Bardzo rozbudowane relacje między patronami a klientami w tych krajach sprawiały, że we wszystkich wyborach jedno ugrupowanie przez kilkadziesiąt lat zdobywało taką liczbę mandatów, jaka pozwalała mu sprawować władzę. Stawało się tak nie ze względu na społeczne poparcie dla programu takiej partii, ale ze względu na rozległe powiązania osobiste jej działaczy. Nieraz wywoływało to w dużych częściach społeczeństw poczucie niesprawiedliwości oraz braku wpływu na władzę.

Podaj inne przykłady państw z systemem partii dominującej.

Klientelizm wreszcie, opierając się na relacjach personalnych, sprawia, że publiczne zasoby w postaci wsparcia finansowego czy inwestycji nie są dystrybuowane na podstawie kryteriów społecznego pożytku czy efektywności ekonomicznej, ale na podstawie znajomości decydentów.

Słownik

klient

osoba będąca podrzędną stroną relacji klientelistycznej; świadczy usługi na rzecz swojego patrona

korupcja

przyjmowanie korzyści materialnych i osobistych; wykorzystywanie władzy lub stanowiska do osiągnięcia celów prywatnych

nepotyzm

praktyka rozdzielania stanowisk i wpływów politycznych osobom z kręgu własnej rodziny

oligarchia

system władzy, w którym decydującą rolę odgrywają oligarchowie – osoby bogate i wpływowe

patron

osoba będąca uprzywilejowaną stroną relacji klientelistycznej; udziela wsparcia swoim klientom

system partii dominującej

system partyjny, w którym jedna partia zdominowała całą scenę polityczną, a opozycja nie jest w stanie przez bardzo długi czas odebrać jej władzy

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z opinią prof. Andrzeja Antoszewskiego na temat populizmu i jego powiązań z klientelizmem. Następnie wykonaj zadania.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CLw8gYa>

muzyka: Phillip Mariani, *Ancient Documentary Background Drone*, licencja: Audiojungle

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem *Jak populizm i klientelizm zagrażają demokracji?*

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, dlaczego stosunki klientelistyczne są czynnikiem sprzyjającym populizmowi.

Ćwiczenie 2

Podaj przykłady, w jaki sposób można walczyć ze zjawiskiem klientelizmu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Martin Clark

Współczesne Włochy 1871–2006

Parlament był właśnie miejscem, gdzie partie rywalizowały o posady i korzyści. Poszczególni deputowani też uczestniczyli w rywalizacji. Żaden z nich nie mógł polegać tylko na swojej partii czy frakcji, ale musiał zabiegać – na ile to było możliwe – o pozyskanie własnych głosów preferencyjnych. Musiał zdobywać dla ludzi posady, żołnierzom i urzędnikom załatwiać przeniesienia bliżej domu, pisać „rekomendacje” i udzielać porad w sprawach obrotu gruntami, testamentów, a nawet małżeństw. Był w Rzymie adwokatem biednych, dzięki któremu wszystko można było załatwić. Niejednokrotnie rzeczywiście był adwokatem. (...)

Parlament włoski uchwalał około czterystu ustaw rocznie, w porównaniu z niespełna stu w Wielkiej Brytanii. Większość z nich były to *leggine* – „prawka”, dające przywileje niewielkim grupom ludzi, na przykład zwiększające emerytury strażnikom więziennym czy dotacje dla sierocińców. Przeprowadzanie takich ustaw było ułatwione dzięki temu, że izba i senat podzielone były na komitety czy „komisje”, z których każda obejmowała konkretną dziedzinę (obronę, rolnictwo itd.). Te „komisje” mogły dyskutować i poprawiać projekty ustaw, ale przede wszystkim mogły działać jako „miniparlamenty”, co rzeczywiście robiły, zatwierdzając trzy czwarte całej legislacji bez ogólnej debaty parlamentarnej z udziałem innych deputowanych i zazwyczaj bez udziału prasy.

Źródło: Martin Clark, *Współczesne Włochy 1871–2006*, tłum. Tomasz Wituch, Warszawa 2009, s. 514–515.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Krzysztof Nowakowski

Klientelizm jako forma korupcji

We współczesnym świecie ścierają się dwa mechanizmy kreujące ludzkie zachowania i zbiorowości – tradycyjny, oparty na zasadach wzajemności, lojalności, czasami źle pojętego zaufania, i nowoczesny, kształtowany przez uniwersalne reguły prawne i zasady rynkowe. W bardziej tradycyjnych społeczeństwach dominuje system patronalno-klientalny, zakorzeniony i najpierw analizowany w odniesieniu do społeczeństw antycznych i feudalnych, a później współczesnych krajów (głównie Ameryki Łacińskiej). „Przemiany społeczno-gospodarcze zmieniają jedynie w pewnym stopniu podstawę klientelistycznych powiązań – pisze Kaja Gadowska – zaś same relacje patron-klient występują w zróżnicowanych formach w zasadzie we wszystkich systemach politycznych”.

Klientelizm tworzy odrębną perspektywę badawczą korupcji. Znaczący wkład do analizy więzi patronalno-klientalnych w polskiej socjologii wniósł Jacek Tarkowski, a w historii – Antoni Mączak. Klientelizm szczególnie często nawiązuje do więzi społecznych znanych z epoki feudalnej. Niektórzy te terminy traktują wymiennie. Na przykład historycy francuscy i belgijscy piszą o feudalizmie, a Anglosasi o klientelizmie. Nie ma tu sporu terminologicznego, ale wydaje się, że klientelizm jest terminem bardziej owocnym poznawczo, ponieważ umożliwia analizę porównawczą w długiej perspektywie czasowej.

Źródło: Krzysztof Nowakowski, *Klientelizm jako forma korupcji*, „Rocznik Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, t. 1, s. 213.

Źródło I

” Jacek Tarkowski

Patroni i klienci

Szef policji w Chicago o policjantach irlandzkiego pochodzenia:
„Najbardziej uderzającą rzeczą jest zakres, w jakim polegają oni na osobistych lojalnościach i wymianie osobistych przysług jako sposobie załatwiania spraw. Jeśli istnieje całkowicie legalny, rutynowy sposób załatwienia czegoś, można być zupełnie pewnym, że wielu z tych katolickich, irlandzkich policjantów wybierze jakąś nieformalną drogę. Oni świadomie wychodzą poza formalny system, by załatwić sprawy nieformalnie: czują się znacznie bardziej komfortowo działając przez kontakty, pośredników i przyjaciół”.

[Vittorio Emanuele Orlando, deputowany do parlamentu z Sycylii, premier w latach 1917-1919]: „Jeśli przez mafię rozumie się poczucie honoru doprowadzone do skrajności, nietolerancję wobec każdej postaci arogancji i zastraszenia, wspaniałomyślność stawiającą czoła silnemu, ale pobłażliwą wobec słabego, lojalność w przyjaźni; jeśli przez mafię rozumie się te uczucia i postawy, w tym sensie są one indywidualnymi manifestacjami sycylijskiej duszy i oświadczam, że sam jestem mafioso i że jestem dumny z tego”.

Włoski mafioso do bohatera książki: „Wyświadczam przyjacielowi przysługę i w porządku, któregoś dnia on mnie wyświadczy przysługę. Ale ty nie jesteś moim przyjacielem. Chcesz, żebym ci wyświadczył przysługę, której nie będziesz mógł zwrócić. Mogę to zrobić za gotówkę. Capiśce?”.

” Jacek Tarkowski

Patroni i klienci

Istnieje dość powszechna zgoda co do tego, że związki między patronem a klientem zawierają w sobie na ogół jakiś element osobistej więzi, że są „wzajemnymi związkami o bardziej lub mniej osobistym, uczuciowym charakterze”. Wynika to przede wszystkim z faktu, że mamy tu do czynienia z diadą, w której, niejako „z natury rzeczy”, istnieją ściśle więzi między uczestnikami związku. Także i wymiana społeczna – inny element konstytutywny związku klientelistycznego, sprzyja rozwijaniu osobistych kontaktów i więzi, a obowiązująca w niej norma wzajemności podtrzymuje je i wzmacnia. Zobowiązania powstające w wymianie społecznej nie mają za sobą, jak wiemy, żadnych sankcji prawnych i mają właśnie charakter osobistych zobowiązań.

Źródło: Jacek Tarkowski, *Patroni i klienci*, Warszawa 1992, s. 53.

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się ze źródłami i wykonaj ćwiczenie.

Dane przedstawione na mapie i w tabeli obrazują percepcję korupcji w danym kraju przez ludzi biznesu i analityków z całego świata, w tym ekspertów zamieszkałych w ocenianym kraju. Każdy kraj oceniany jest w skali od 100 (największa przejrzystość) do 0 (największa korupcja).

Kraj: Afganistan

Wartość: 16

Kraj: Albania

Wartość: 35

Kraj: Algieria

Wartość: 35

Kraj: Angola

Wartość: 26

Kraj: Argentyna

Wartość: 45

Kraj: Armenia

Wartość: 42

Kraj: Australia

Wartość: 77

Kraj: Austria

Wartość: 77

Kraj: Azerbejdżan

Wartość: 30

Kraj: Bahrajn

Wartość: 42

Kraj: Bangladesz

Wartość: 26

Kraj: Białoruś

Wartość: 45

Kraj: Belgia

Wartość: 75

Kraj: Benin

Wartość: 41

Kraj: Bhutan

Wartość: 68

Kraj: Boliwia

Wartość: 31

Kraj: Bośnia i Hercegowina

Wartość: 36

Kraj: Botswana

Wartość: 61

Kraj: Brazylia

Wartość: 35

Kraj: Bułgaria

Wartość: 43

Kraj: Burkina Faso

Wartość: 40

Kraj: Burundi

Wartość: 19

Kraj: Kambodża

Wartość: 20

Kraj: Kamerun

Wartość: 25

Kraj: Kanada

Wartość: 77

Kraj: Republika Zielonego Przylądka

Wartość: 58

Kraj: Republika Środkowoafrykańska

Wartość: 25

Kraj: Czad

Wartość: 20

Kraj: Chile

Wartość: 67

Kraj: Chiny

Wartość: 41

Kraj: Kolumbia

Wartość: 37

Kraj: Komory

Wartość: 25

Kraj: Demokratyczna Republika Konga

Wartość: 18

Kraj: Kongo

Wartość: 19

Kraj: Kostaryka

Wartość: 56

Kraj: Wybrzeże Kości Słoniowej

Wartość: 35

Kraj: Chorwacja

Wartość: 47

Kraj: Kuba

Wartość: 48

Kraj: Cypr

Wartość: 58

Kraj: Czechy

Wartość: 56

Kraj: Dania

Wartość: 87

Kraj: Dżibuti

Wartość: 30

Kraj: Dominikana

Wartość: 28

Kraj: Ekwador

Wartość: 38

Kraj: Egipt

Wartość: 35

Kraj: Salvador

Wartość: 34

Kraj: Gwinea Równikowa

Wartość: 16

Kraj: Erytrea

Wartość: 23

Kraj: Estonia

Wartość: 74

Kraj: Etiopia

Wartość: 37

Kraj: Finlandia

Wartość: 86

Kraj: Francja

Wartość: 69

Kraj: Gabon

Wartość: 31

Kraj: Gambia

Wartość: 37

Kraj: Gruzja

Wartość: 56

Kraj: Niemcy

Wartość: 80

Kraj: Ghana

Wartość: 41

Kraj: Grecja

Wartość: 48

Kraj: Gwatemala

Wartość: 26

Kraj: Gwinea

Wartość: 29

Kraj: Gwinea Bissau

Wartość: 18

Kraj: Gujana

Wartość: 40

Kraj: Haiti

Wartość: 18

Kraj: Honduras

Wartość: 26

Kraj: Węgry

Wartość: 44

Kraj: Islandia

Wartość: 78

Kraj: Indie

Wartość: 41

Kraj: Indonezja

Wartość: 40

Kraj: Iran

Wartość: 26

Kraj: Irak

Wartość: 20

Kraj: Irlandia

Wartość: 74

Kraj: Izrael

Wartość: 60

Kraj: Włochy

Wartość: 53

Kraj: Jamajka

Wartość: 43

Kraj: Japonia

Wartość: 73

Kraj: Jordania

Wartość: 48

Kraj: Kazachstan

Wartość: 34

Kraj: Kenia

Wartość: 28

Kraj: Kuwejt

Wartość: 40

Kraj: Kirgistan

Wartość: 30

Kraj: Laos

Wartość: 29

Kraj: Łotwa

Wartość: 56

Kraj: Liban

Wartość: 28

Kraj: Lesotho

Wartość: 40

Kraj: Liberia

Wartość: 28

Kraj: Libia

Wartość: 18

Kraj: Litwa

Wartość: 60

Kraj: Luksemburg

Wartość: 80

Kraj: Macedonia Północna

Wartość: 35

Kraj: Madagaskar

Wartość: 24

Kraj: Malawi

Wartość: 31

Kraj: Malezja

Wartość: 53

Kraj: Mali

Wartość: 29

Kraj: Malta

Wartość: 54

Kraj: Mauretania

Wartość: 28

Kraj: Mauritius

Wartość: 52

Kraj: Meksyk

Wartość: 29

Kraj: Mołdawia

Wartość: 32

Kraj: Mongolia

Wartość: 35

Kraj: Czarnogóra

Wartość: 45

Kraj: Maroko

Wartość: 41

Kraj: Mozambik

Wartość: 26

Kraj: Mjanma

Wartość: 29

Kraj: Namibia

Wartość: 52

Kraj: Nepal

Wartość: 34

Kraj: Niderlandy

Wartość: 82

Kraj: Nowa Zelandia

Wartość: 87

Kraj: Nikaragua

Wartość: 22

Kraj: Niger

Wartość: 32

Kraj: Nigeria

Wartość: 26

Kraj: Korea Północna

Wartość: 17

Kraj: Norwegia

Wartość: 84

Kraj: Oman

Wartość: 52

Kraj: Pakistan

Wartość: 32

Kraj: Panama

Wartość: 36

Kraj: Papua-Nowa Gwinea

Wartość: 28

Kraj: Paragwaj

Wartość: 28

Kraj: Peru

Wartość: 36

Kraj: Filipiny

Wartość: 34

Kraj: Polska

Wartość: 58

Kraj: Portugalia

Wartość: 62

Kraj: Katar

Wartość: 62

Kraj: Rumunia

Wartość: 44

Kraj: Rosja

Wartość: 28

Kraj: Rwanda

Wartość: 53

Kraj: Arabia Saudyjska

Wartość: 53

Kraj: Senegal

Wartość: 45

Kraj: Serbia

Wartość: 38

Kraj: Seszele

Wartość: 66

Kraj: Sierra Leone

Wartość: 33

Kraj: Singapur

Wartość: 85

Kraj: Słowacja

Wartość: 50

Kraj: Słowenia

Wartość: 60

Kraj: Republika Południowej Afryki

Wartość: 44

Kraj: Korea Południowa

Wartość: 59

Kraj: Hiszpania

Wartość: 62

Kraj: Sri Lanka

Wartość: 38

Kraj: Sudan

Wartość: 12

Kraj: Surinam

Wartość: 44

Kraj: Eswatini

Wartość: 34

Kraj: Szwecja

Wartość: 85

Kraj: Syria

Wartość: 13

Kraj: Tajwan

Wartość: 65

Kraj: Tadżykistan

Wartość: 25

Kraj: Tanzania

Wartość: 37

Kraj: Tajlandia

Wartość: 36

Kraj: Timor Wschodni

Wartość: 37

Kraj: Togo

Wartość: 29

Kraj: Trynidad i Tobago

Wartość: 40

Kraj: Tunezja

Wartość: 43

Kraj: Turcja

Wartość: 39

Kraj: Turkmenistan

Wartość: 19

Kraj: Uganda

Wartość: 28

Kraj: Ukraina

Wartość: 30

Kraj: Zjednoczone Emiraty Arabskie

Wartość: 71

Kraj: Wielka Brytania

Wartość: 77

Kraj: Stany Zjednoczone Ameryki

Wartość: 69

Kraj: Urugwaj

Wartość: 71

Kraj: Uzbekistan

Wartość: 25

Kraj: Wenezuela

Wartość: 16

Kraj: Wietnam

Wartość: 37

Kraj: Jemen

Wartość: 15

Kraj: Zambia

Wartość: 34

Kraj: Zimbabwe

Wartość: 24

Kraj: Somalia

Wartość: 9

Kraj: Hong Kong

Wartość: 76

Kraj: Bahamy

Wartość: 64

Kraj: Barbados

Wartość: 62

Kraj: Brunei

Wartość: 60

Oprac. na podst. Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2019*,
transparency.org.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Kraje w indeksie korupcji – ranking

Państwo	punkty 2019	miejsce w rankingu
Dania	87	1
Nowa Zelandia	87	1
Finlandia	86	3
Singapur	85	4
Szwecja	85	4
Szwajcaria	85	4
Norwegia	84	7
Holandia (Niderlandy)	82	8
(...)	(...)	(...)
Polska	58	41
(...)	(...)	(...)
Afganistan	16	173
Gwinea Równikowa	16	173
Sudan	16	173
Wenezuela	16	173

Państwo	punkty 2019	miejsce w rankingu
Jemen	15	177
Syria	13	178
Sudan Południowy	12	179
Somalia	9	180

Źródło: Transparency International, *Corruption Perception Index 2019*, 2020 r., dostępny w internecie: [transparency.org](https://www.transparency.org) [dostęp 14.09.2020 r.].

Wyjaśnij związek między poziomem postrzeganej korupcji a klientelizmem.

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Klientelizm w sprawowaniu władzy

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VIII. Modele sprawowania władzy.

Uczeń:

21) wykazuje znaczenie klientelizmu w sprawowaniu władzy na podstawie literatury (np. rozdziału VIII i XIII pracy *Nierówna przyjaźń. Układy klientalne w perspektywie historycznej Antoniego Mączaka* lub rozdziału IV pracy *Demokracja* Charlesa Tilly'ego i artykułu *Klany, kliki i zawłaszczona państwa* Janine R. Wedel).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie klientelizmu;
- wykazuje znaczenie klientelizmu w sprawowaniu władzy;
- analizuje związek klientelizmu i korupcji.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;

- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Chętne/wybrane osoby przygotowują prezentację dotyczącą działalności Transparency International oraz prowadzonego przez tę organizację rankingu krajów według poziomu postrzeganej korupcji.

Faza wstępna

1. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: „Czym system feudalny różnił się od systemu demokratycznego?”. Dąży do tego, aby zostało wymienionych kilka kluczowych różnic, w tym te, które mają związek ze zjawiskiem klientelizmu.

2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Przedstawienie uczniowskiej prezentacji. Po jej zakończeniu reszta zespołu klasowego może zadawać prelegentom pytania.

2. Dyskusja na temat związku poziomu korupcji z charakterem kraju jej występowania oraz historią. Przykładowe pytania, jakie może zadać:

- Dlaczego najmniej skorumpowane są kraje skandynawskie?
- Dlaczego poziom korupcji jest największy w krajach rozwijających się?
- Jakie różnice – w kontekście poziomu korupcji – występują w Europie?

Chętne/wybrane osoby podsumowują dyskusję.

3. Nauczyciel zwraca uwagę na relacje między korupcją a klientelizmem. Odbywa się dyskusja w formie burzy mózgów na temat: „Czy można skutecznie walczyć z korupcją,

która postrzegana jest jako sposób życia w niektórych społeczeństwach?”. Po fazie twórczej następuje weryfikacja pomysłów i zapisanie ich w formie mapy myśli.

4. Praca z filmem. Po emisji materiału dot. populizmu i jego powiązań z klientelizmem uczniowie wyjaśniają, dlaczego stosunki klientelistyczne są czynnikiem sprzyjającym populizmowi. Podają też przykłady, w jaki sposób można walczyć z klientelizmem.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel podsumowuje wcześniejsze dyskusje. Zwraca uwagę na dynamikę przemian ekonomicznych i społecznych. Podkreśla zmiany stosunku społeczeństw do rozmaitych praktyk klientelistycznych w toku dziejów.

2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–4.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 5–8.

Materiały pomocnicze:

Krzysztof Nowakowski, *Klientelizm jako forma korupcji*, „Rocznik Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, t. 1.

Jacek Tarkowski, *Patroni i klienci*, Warszawa 1992.

Transparency International, *Corruption Perception Index 2019, 2020*, transparency.org.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

Film może zostać wykorzystany przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć w charakterze podsumowania.